



## HARBIY XIZMATCHINING INTELEKTUAL QOBILIYATI VA UNING HARBIY XIZMAT TIZIMIDAGI O'RNI

**Umarov Muhiddin Muysinovich**

*Akademiya boshlig'ining o'quv ishlar bo'yicha o'rinbosari*

**Annotatsiy:** *ushbu maqolada harbiy hizmatchining intellectual kobiliyati va uning harbiy hizmat tizimidagi o'rni, kasbiy mahoratga tayyorgarlik ko'rishning o'ziga xosligi batafsil yoritilgan.*

**Kalit suzlar:** *inson, soha, harbiy, jangovar, ko'nikma, rivojlanish, buyruq, sifat.*

**Аннотация:** *в данной статье подробно описаны интеллектуальные способности военнослужащего и его роль в системе военной службы, своеобразие подготовки к профессиональным навыкам.*

**Ключевые слова:** *человек, специальность, военный, боевой, навык, развитие, команда, качество.*

**Abstract:** *this article describes in detail the intellectual abilities of a serviceman and his role in the military service system, the uniqueness of preparation for professional skills.*

**Key words:** *person, specialty, military, combat, skill, development, team, quality.*

XXI asrga insoniyat faoliyatining barcha sohalari kabi harbiy sohada ham intellektual qobiliyatlarning o'rni yuksalib borishi tendentsiyalari ostida kirib keldi. Shuning uchun ham sohada qabul qilinayotgan buyruq va direktivalarda harbiy xizmatchilarning intellektual salohiyatini yuksaltirish, intellektual qobiliyatlarni rivojlantirish, intellektual sifatlarni takomillashtirish kabi vazifalar qo'yilmoqda. Mazkur tushunchalarning mazmun-mohiyatini hamda o'zaro nisbatini aniqlab olish maqsadida qiyosiy tahlilni amalga oshirdik.

O'zbekiston milliy entsiklopediyasida intellektga «o'zida – insonning aqliy qobiliyati, hayotni, atrof muhitni ongda aynan aks ettirish va o'zgartirish, fikrlash, o'qish – o'rganish, dunyoni bilish va ijtimoiy tajribani qabul qilish qobiliyati, turli masalalarni hal qilish, bir qarorga kelish, oqilona ish tutish, voqea – hodisalarni oldindan ko'ra bilish layoqati kabi xususiyatlarni qamrab oladi» deb ta'rif berilgan

Shu bilan birga intellektual salohiyat intellektual sifatlardan tashkil topib, uning insonlarda namoyon bo'lishi intellektual qobiliyatni tashkil etadi<sup>3</sup>. Intellektual sifat – bu psixologik xususiyat bo'lib, faoliyatning samarali amalga oshishi uchun mavjud muammolarni muvaffaqiyatli yechimini va o'rab turuvchi muhitga tez moslashishiga xizmat qiladi. Intellektual sifatlarning tahliliy va prognozlash qobiliyati, mustahkam xotira, takomillashgan tasavvur etish, ziyrak kuzatuv, so'z boyligi va fikrlarning yorqin ravishda yozma va og'zaki bayon etish layoqatini o'zida jamlaydi.

Xususan, V.Kelle intellektual sifatlarning qatoriga sinchkovlik, teran aql, uning egiluvchanligi va harakatchanligini, mantiqiy, tanqidiy va aniq fikrlash kabilarni kiritib,



ushbu sifatlar bir-biriga bog'liq va bir-birini to'ldirsada ularning o'ziga xosligi ham mavjudligini e'tirof etadi.

Bunda sinchkovlik u yoki bu voqea, hodisani muhim jihatlarini har tomonlama va chuqur o'rganishga intilishdir. Bu harbiy xizmatchiga sodir bo'layotgan voqea, hodisalar kimnidir manfaati uchun xizmat qilayotganligini, yolg'on yoki haqiqatdan ham sodir bo'lganligini aniqlash imkoniyatini beradi hamda harbiy xizmatchi faoliyati davomida, bir butun ta'riflaganda hozirgi kunda axborotlarni tez tarqalib ularni turli talqinini mavjud bo'lgan voqea-hodisalarning o'ziga xos va muhim jihatlarini bilib olishga xizmat qiladi.

Teran aql mavjud muammo va vazifalardan eng dolzarbini anglab olish qobiliyatini o'zida qamrab oladi. Harbiy xizmatning kun sayin o'ta murakkablashib borayotgan bir davrida, uning oldidagi vazifalarni yechimida bir necha ehtimoliy variantlarni inobatga olib, ular orasidan eng maqbullarini tanlab olish va qo'llashda bu sifatning o'rni beqiyosdir.

Uning egiluvchanligi va harakatchanligi - egallagan tajribadan foydalangan holda, jangovar va kundalik vazifalar yechimidagi odatiy yondashuvdan voz kechib, vaziyatni tezkorlik bilan o'rganib zudlik bilan qaror qabul qilishda qo'llashimiz mumkin. Xususan, jangovar vaziyatlarda biz uchun ehtimoliy dushman timsoli sifatida namoyon bo'layotgan noqonuniy qurollangan guruhlarining to'satdan turli taktik usullar foydalanib jangovar harakatlarini olib borayotganini, harbiy xizmatchilar uchun shu kabi vaziyatlarda dushmanga talofat yetkazib uni yo'q qilishda ushbu sifatni namoyon qilish ayni muddaodir.

Mantiqiy fikrlash muammo va vazifalarning o'ziga xos xususiyatlari va barcha muhim jihatlarini e'tiborga olgan holda, qat'iy ketma-ketlik asosida mulohaza yuritish bilan tavsiflanadi. Ushbu sifat ayni davrda o'ziga xos ahamiyat kasb etib, harbiy xizmatchilar qarashlaridagi bir tomonlama fikr yuritishdan cheklanib, muammoni har tomonlama o'rganib, muayyan ketma - ketlik asosida fikr yuritishga undaydi. Jumladan, ushbu qobiliyat mintaqadagi harbiy - siyosiy vaziyatni o'rganishda, ayni kundagi holati va rivojlanish tendentsiyalarini aniqlab olish, ehtimoliy jang olib borish uchun eng maqbul va samarali rejalarini ishlab chiqish, jang maydonida esa turli manevrlarni qo'llagan holda dushmanga talofat yetkazish va uni yo'q qilishda qo'l kelishini ta'kidlash o'rinlidir.

Tanqidiy fikrlash aqliy faoliyat natijasida qabul qilingan qarorlarning qat'iy ravishda baholay olishni hamda u qo'yilgan vazifaga mos kelmasa noto'g'ri qarorlarni aniqlab ularni chetga surishni ko'zda tutadi. Harbiy xizmatchilar oldida turgan murakkab vazifalarning turli yechimi mavjudligida ular orasidan oqilonasini tanlab olish hamda atrofdagi voqea-hodisalarning turli talqini mavjudligi sharoitida, olingan axborotning asoslanganlik, ishonchlik va xolislik kabi mezonlar asosida tekshirib ko'rib, zarur qarorlar qabul qilishda mazkur sifat qo'l kelishi mumkin. Shu bilan shiddatlilik va vaziyatning tez o'zgaruvchanligi bilan tavsiflanuvchi jangovar faoliyatda ushbu sifat vaziyat talabidan kelib chiqqan holda dastlab qabul qilingan





qarordan voz kechishga hamda o'zgargan holatga mos qaror qabul qilishga asos bo'lishi mumkin.

Aniq fikrlash muammoga taalluqli barcha ma'lumotlarni e'tiborga olgan holda, uni to'liq qamrab olish hamda uning yechimini bir necha variantlarini ko'ra bilish qobiliyatidir. Ma'lumki, ob'ektiv voqelikdagi har bir hodisa o'ziga xos belgi va xususiyatlarga ega. Bu belgi va xususiyatlar hodisalarni bir-biridan farqlashga, ularning o'ziga xos tomonlarini aniqlashga yordam beradi. Bu esa, o'z navbatida voqea va hodisalarning inson tafakkurida aniq aks etishini, har bir fikr, mulohazaning aniq, ravshan ifodalanishini ta'minlaydi. Bu kabi qobiliyatning harbiy xizmatchilarda namoyon bo'lishi, ko'p hollarda boshqaruv lavozimida xizmat olib boruvchi harbiy xizmatchilar faoliyatida qo'l keladi. Chunki, harbiy xizmatning kundalik turmushida bo'ysunuvchilar bilan bog'liq bo'lgan turli muammolar mavjudki, ularning yechimini har tomonlama o'rganib ob'ektiv qaror qabul qilishda xizmat qiladi.

Ta'kidlash joizki, inson faoliyatining muvaffaqiyatliliigi uning qobiliyatlari bilan chambarchas bog'liqlikda bo'lib, qobiliyatlarning rivojlanganlik darajasi faoliyat mahsuldorligining muhim omillaridan biri sanaladi. Shaxsning o'ziga xos xususiyati sifatida namoyon bo'ladigan intellektual qobiliyat ham faoliyatning samarali amalga oshishi, unda vujudga kelishi mumkin bo'lgan yoki mavjud muammolarni muvaffaqiyatli yechimini topishga imkon yaratish bilan birga insonni atrof muhitga tez moslashishini ta'minlaydi. Fikrimizcha harbiy faoliyatda chegaralari aniq bo'lmagan vazifalarning paydo bo'lishi va ularning yechimi noan'anaviy qarash va yondashuvlarni talab etilishi unda yuqori intellektual qobiliyatlarga ega harbiy xizmatchilarga talabni keskish oshirdi.

#### FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Н. Толибов. Совершенствование методики развития профессиональной компетентности будущих летчиков-инженеров автореф. дис....доктора философии (PhD) по пед. наук: 13.00.05 – Теория и методика профессионального образования. Ташкент - 2021. – 22с.
2. Inoyatov I.Yu., Abilov M.X. Vatan himoyasi – muqaddas burch. – T.: O'zbekiston nashriyoti, 2001. – 81-93-b.
3. Muslimov.N.A. Harbiy ta'lim o'qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari: Ped. fanl. dokt. ... diss. T.: 2007. – 349 b.